

1

De veroordeling van Socrates

In de stadstaat waarin Socrates optreedt is de retoriek als kunst van het overreden de vervanging geworden van geweld. (N.B. enige kanttekeningen zijn nodig.)

Het gebruik van de rede is ook de methode van Socrates zelf, met dat verschil dat hij niet zijn argumenten over wil dragen, maar mensen aan wil zetten tot het vinden van hun eigen wijsheid.

Dat verontrust en Socrates wordt ondanks zijn argumenten veroordeeld tot de gifbeker.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_7 2

2

Apologie of Phaedo?

Socrates, bij monde van Plato, houdt een redevoering in de apologie, die zelf een sterk staaltje retoriek is.

Plato wil na de dood van Socrates meer in handen hebben om een man als Socrates te redden in de stadstaat en hij schrijft de Phaedo. Een herziene versie van de Apologie.

Daartussen zit Crito, een dialoog met de vrienden van Socrates. Daarin legt Socrates uit dat hij echt de gifbeker zal nemen en niet zal vluchten (de voor de hand liggende uitweg)

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_7 3

3

Opinie (doxa) of het absolute als maatstaf

We zien als lezers Socrates, want die blijft aan het woord, in de geschriften van Plato meer en meer dogmatisch worden.

Waar Socrates begint als iemand die weet dat hij niet weet, eindigen we met het beeld van een stadstaat met een filosoof koning.

Arendt denkt dat de Idea niet bedoeld waren als absolute normen, maar daarvoor gebruikt zijn door Plato, die zo het absolute introduceert in de wereld van de menselijke aangelegenheden waar ze geen plaats heeft.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_7 4

4

Wie wil een filosoof koning?

"Om het buitensporige te vatten van Plato's eis dat de filosoof de heerser van de stad zou moeten worden, mogen we de gebruikelijke "vooroordelen" die de polis tegenover filosofen, maar niet tegenover kunstenaars en dichters koesterde, niet vergeten. Alleen de *sophos* weet niet wat goed is voor hemzelf, en dus nog minder wat goed is voor de polis." (65)

Het goede verandert hier van betekenis.

Een goede heerser was geen wijze, maar iemand die nuttig was voor de stadstaat. Juist de vragen van de filosoof kunnen dat ondermijnen. Plato gaat tegen de polis in;

- 1- hij bedenkt een filosoof die nuttig kan zijn
- 2- hij maakt het goede= waardevol= nuttig belangrijker dan het schone.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_7 5

5

Tirannie van de waarheid

De polis bracht zekerheid in het leven van burgers die er daarvoor niet was. Binnen de stadstaat was er sprake van opinies die in de gemeenschap tot stand kwamen.

De filosoof ging een relatie aan met eeuwige waarheden. Die gedragen zich echter in de polis als ijs in warm water. Ze lossen op in alle andere opinies.

Plato heeft daar last van, zeker omdat Socrates zijn rechters niet kan overtuigen. Hij zoekt een verschil tussen opinie en waarheid.

Maleutiek_2021 Willen en Oordelen_7 6

6

Doxa, dialoog en retoriek

Doxa wordt vaak tegenover waarheid gesteld na Plato. Aristoteles doet dat ook. Maar centraal staat het volgende onderscheid (69/70);

- Dialectiek = filosofie= tussen twee mensen= dialoog, is voortzetting van de innerlijke dialoog,
- Retorica = politiek = gericht op een menigte= discussie of debat = alternatief voor geweld.
- Arendt zegt dat Plato woorden gebruikt als geweld (70)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

7

7

Socrates over doxa en dialoog

Politiek/ publiek ruimte is plek waar je gehoord en gezien wordt als vrije man. Doxa is het gevolg van hoe een individu de wereld ziet. Daarin kunnen mensen inzicht krijgen en daarbij functioneerde Socrates als vroedvrouw.

Je kunt je eigen en andermans doxa niet zomaar kennen. De bevraging door jezelf of Socrates kan dit hoe de wereld aan jou verschijnt verhelderen. 'Doorpraten' en niet overtuigen, dat is wat Socrates wil. Voor hem is er dus geen verschil tussen waarheid en opinie, maar tussen wel of niet doorgepraatte opinies.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

8

8

Philia en waarheid (74/75)

Plato gaat uit van de gelijkheid in de mens en het verschil is een fase. Aristoteles zegt we zijn verschillend en de gelijkheid wordt gecreëerd door mensen via ruil.

In de economie is gaat dat via handel en buiten de economie via vriendschap.

Politiek is dat we de wereld ook zien vanuit de plek van de ander, omdat wij de ander willen én kunnen begrijpen in zijn of haar anders zijn. Daarmee bouwen vanuit ons eigen doxa, via de vriendschap, een waarheidlievend wereldbeeld op. De waarheid zelf kunnen we nooit vastleggen of zelfs maar bereiken.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

9

9

Jij die mij ik maakt

"De vrees voor de contradictie is de vrees om gespleten te worden, om niet langer één te blijven, en dit is de reden waarom het contradictiebeginsel de fundamentele regel van het denken kon worden. Dit is ook de reden waarom de pluraliteit van mensen nooit volledig vernietigd kan worden en waarom de ontsnapping van de filosoof uit het domein van de pluraliteit altijd een illusie blijft: ook wanneer ik volledig op mijzelf zou leven, zou ik, zo lang ik leef, in de conditie van de pluraliteit leven. Ik moet mijzelf duiden, en nergens komt het ik-met-mij zelf klaarder voor de dag dan in het zuivere denken, dat altijd een dialoog is tussen de twee die ik ben. De filosoof die aan de conditie van de pluraliteit poogt te ontsnappen en daarom vlucht in de absolute eenzaamheid, wordt radicaal en meer dan wie ook uitgeleverd aan deze pluraliteit, die inherent is aan ieder menselijk wezen: het is immers het gezelschap met anderen dat mij uit de denkende dialoog terugroept en mij opnieuw één maakt - één afzonderlijk, uniek menselijk wezen, sprekend met slechts één stem en als zodanig herkenbaar door alle anderen." (76/77)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

10

10

De noodzaak van met jezelf alleen zijn

De filosoof die zich afzondert uit de gemeenschap en daar niet naar terugkeert, is iets wat Arendt op andere plekken gekritiseerd heeft.

Hier beschrijft ze hoe juist massabewegingen en bewegingen die mensen als groep benaderen de onmogelijkheid van de dialoog met jezelf hanteren als een manier om het oordelen te voorkomen.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

11

11

Scheiding lichaam- geest i.p.v. dialoog

De filosoof die zich deels richt op het hogere, dat hij niet bereikt maar wel centraal stelt, komt los van zijn fysieke bestaan als mens in de polis.

In de polis geldt vrijheid = los van de noodzaak zijn.

Plato tilt dit op naar een niveau waarbij de geest het hogere wil bereiken en daartoe het gevecht aan moet met het lichaam.

Politiek gezien zal ook de filosoof-koning de mensen moeten dwingen omwille van het hogere. Het conflict politiek - filosofie krijgt hier een heel specifieke wending.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

12

12

Verwondering in en buiten de grot

Arendt benadrukt dat het bij de latere Plato, maar ook bij Aristoteles, gaat om een Zijn achter de zijnden. Dat wil zeggen de filosoof houdt zich niet bezig met het gewone leven. Zij heeft een heel specifieke uitleg van de grot allegorie waarbij zij het probleem neerlegt dat de filosoof niet alleen de waarheid binnen de doxa zoekt. Waar kijken wij naar?

Hij gaat op zoek naar de bron van het vuur dat het effect van de schaduwen op de muur geeft. Dan komt hij terug de grot in en heeft geen enkele oriëntatie meer.

Of filosofen kijken in het licht, óf ze blijven in het duister. In het licht willen kijken en dan terugkeren in de grot levert een te grote mate van oriëntatie verlies op.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

13

13

Pathos van de verwondering verdraagt zich slecht met opinies

De filosoof zal niet overreden. Hij is niet uit op verandering van opinies. Hij weet door de verwondering dat hij niet weet. Dat maakt hem, en dat deelt hij met alle mensen, een vragend wezen.

Maar volgens Arendt verlengt Plato het moment van verwondering en maakt het tot de bestaanswijze van de filosoof en de filosoof vervolgens tot leidsman van de polis.

Aan de ene kant werd de politiek nu een minderwaardige en verderfelijke tak van menselijk bestaan. (al die opinies)

Aan de andere kant werd de politiek nu onderhevig aan opgelegde normen, regels en maatstaven waarmee de pluraliteit en de beweeglijkheid van de doxa zo niet vernietigd, dan toch verdacht werd.

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

14

14

Verwonderen over pluraliteit

"Tocqueville's opmerking dat "de menselijke geest in duisternis dooit, sinds het verleden opgehouden is zijn licht te werpen op de toekomst", werd geschreven vanuit een situatie waarin de filosofische categorieën van het verleden niet langer volstonden voor het begrijpen. Wij leven vandaag in een wereld waarin zelfs het gezond verstand niet langer zinnig is. De ineenstorting van het gezond verstand in de huidige wereld wijst erop dat filosofie en politiek, ongeacht hun oude conflict, hetzelfde lot hebben ondergaan. En dat betekent dat het probleem van filosofie en politiek, of de noodzaak van een nieuwe politieke filosofie, waaruit een nieuwe wetenschap van de politiek zou kunnen ontstaan, eens te meer op de agenda staat.

(...) Willen de filosofen, ondanks hun onvermijdelijke vervreemding van het alledaagse leven van de menselijke aangelegenheden, ooit tot een ware politieke filosofie komen, dan zullen zij de pluraliteit van de mensen, waaruit het hele domein van de menselijke aangelegenheden - in zijn grootheid en zijn ellende - oprijst, tot het voorwerp van hun *thaumazein* moeten maken." (94)

Maieutiek_2021 Willen en Oordelen_7

15

15